

Ο ΤΥΦΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΕΚΚΛΗΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΙΡΕΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΦΥΛΕΤΣΜΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΕΘΝΟΦΥΛΕΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΔΙΑΣΠΟΡΑ

Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι στον σύγχρονο κόσμο η Πανορθόδοξη Ενότητα αποτελεί το μέγα ζητούμενο ενώ ο εντεινόμενος εκκλησιαστικός εθνοφυλετισμός τον μεγάλο κίνδυνο, όπως απερίφραστα και προκλητικά εκδηλώνεται υπό του Πατριαρχείου Μόσχας και όχι μόνο.

Η Οικουμενική και μακράν κοσμικών ιδιοτελών βλέψεων ή εθνοφυλετικών τάσεων αποστολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου «διακονεί και λειτουργεί αδιαλείπτως το μυστήριο της εν Χριστώ Πανορθόδοξου Ενότητας». Συνεπώς, ούτε «τύφος κοσμικής εξουσίας, ουδέ τάσις προς επέκτασιν της δικαιοδοσίας αυτού επί ζημία των άλλων Ορθοδόξων Εκκλησιών, αλλά το καλώς νοούμενον συμφέρον των απανταχού αγίων του Θεού Εκκλησιών καθωδήγει εις τας ενέργειας και την όλην δράσιν αυτού διά μέσου των αιώνων το Οικουμενικόν Πατριαρχείον», το «Θεοστήρικτον τούτο Κέντρον», σύμφωνα με την προσφυή έκφραση του μέχρις εσχάτων πάλαι ποτέ αγνωσθέντος υπέρ των δικαίων του Οικουμενικού Θρόνου Κωνσταντίνου του εξ Οικονόμων.

Η παραπάνω διατύπωση επιβεβαιώνει ακριβώς ότι η Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως έχουσα απόλυτη συναίσθηση της ιστορικής, διαχρονικής, Πρωτευθύνου και Πνευματοφόρου Αποστολής και Αρχidiaκονίας της ως «Ηγέτιδος Εκκλησίας» αποτελεί για την ανά την υφήλιο Ορθοδοξία το «Ιερόν Κέντρον» προς το οποίο προσανατολίζονται και πέριξ αυτού δορυφορούνται όλες οι κατά τόπους ορθόδοξες Εκκλησίες. Προσφυώς λοιπόν ο αιίδιμος Οικουμενικός Πατριάρχης Σεραφείμ ο Β΄, έγραψε σε εγκύκλιό του ότι η Μεγάλη του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδα Εκκλησία: «είναι Πρωτόκλητος Εκκλησία εν ταις Αδελφαίς εις τιμήν και αποστολήν».

Παρά ταύτα όμως ο μέγας κίνδυνος για την Πανορθόδοξη Ενότητα παραμένει ο επικίνδυνα εντεινόμενος εθνοφυλετισμός ή εθνικισμός, ο οποίος κατά τον 19^ο αιώνα εισήχθη κυρίως από των ομοδόξων Σλαύων στη ζωή της Εκκλησίας και μέχρι σήμερα δημιουργεί σοβαρά προβλήματα διχοστασίας και διχογνωμίας στις σχέσεις μεταξύ των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών για τις οποίες και παρά τις «αδελφικές υπονομεύσεις» του Πατριαρχείου Μόσχας, ο μόνος απτός και «Μητρικός φιλάδελφος σύνδεσμος Πανορθόδοξου Ενότητος» παραμένει η Μητέρα Εκκλησία της Κωνσταντινουπόλεως.

Ο εθνοφυλετισμός ή εθνικισμός ως στοιχείο ή ιδίωμα ξένο και παντελώς αλλότριον ως προς την ουσία, την υπόσταση και την ταυτότητα της Ορθόδοξου Εκκλησίας ήδη από του έτους 1872 κατεδικάσθη ως αίρεση υπό της Μεγάλης εν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου λόγω της σχισματικής και αντικανονικής Βουλγαρικής Εξαρχί-

ας (1870) προκειμένου εφάπαξ, οριστικώς και τελεσιδικώς, να νεκρωθεί και να αφαιρεθεί από το σώμα της Ορθοδόξου Εκκλησίας η «καρκινογόνος αυτή νόσος», η οποία κρινόμενη τόσο υπό το πρίσμα των θείων και ιερών κανόνων, της ανοθεύτου ορθοδόξου ιεράς παραδόσεως και κυρίως της Ορθοδόξου Εκκλησιολογίας, όπως emphaticώς υπογραμμίζει ο Μέγας Ορθόδοξος Εκκλησιολόγος και Ακαδημαϊκός, Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας) είναι άκρως επικίνδυνη για την ενότητα της ορθοδόξου εκκλησίας, η οποία «ενώσεως εστί και συμφωνίας και ομοιότητας όνομα». Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο «Εκκλησία και εθνικισμός» δεν μπορούν να συνυπάρξουν καθώς είναι ασύμβατες πραγματικότητες. Η Εκκλησία είναι εν «Χριστώ οντολογία», ενώ ο εθνικισμός αποτελεί εφήμερη ανθρώπινη «ιδεολογία» με ακραία διχαστικές και επικίνδυνα διαιρετικές συνέπειες για την Πανορθόδοξη Εκκλησιαστική Ενότητα.

Το κείμενο της Μεγάλης εν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου (1872), η οποία κατέδικασε τον εθνοφυλετισμό ή εθνικισμό ως αίρεση εξ αφορμής της δράσεως της σχισματικής και αντικανονικής βουλγαρικής εξαρχίας, είναι ιδιαίτερα διαφωτιστικό και άκρως επίκαιρο εάν λάβουμε υπόψιν μας τις εντόνως εθνοφυλετικές ενέργειες της Ρωσικής Εκκλησίας και άλλων τοπικών Εκκλησιών, όπως αυτές εντοπίζονται κυρίως και όχι μόνο στις εκκλησιαστικές επαρχίες της Ορθοδόξου Διασποράς, οι οποίες αν και σύμφωνα με τον 28^ο κανόνα της Δ' εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451 μ.Χ.) ανήκουν στην απόλυτη εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, εντούτοις εφαρμόζεται η αντικανονική και αντιεκκλησιαστική πρακτική να συνυπάρχουν εντός των τοπικών δικαιοδοτικών ορίων της ίδιας εκκλησιαστικής επαρχίας δύο ή τρεις ή και περισσότεροι επίσκοποι διαφορετικής εθνικής καταγωγής, οι οποίοι τοποθετούνται με εθνοφυλετικά κριτήρια από την κάθε «Εθνική Μητέρα» Ορθόδοξη τοπική Εκκλησία (Ρωσίας, Αντιόχειας, κ.ά.) για την εξυπηρέτηση των πνευματικών-θρησκευτικών αναγκών των «ομοεθνών» τους στις συγκεκριμένες εκκλησιαστικές επαρχίες της διασποράς.

Η ανόθευτη Ορθόδοξη Εκκλησιολογία και οι Ιεροί Κανόνες της Εκκλησίας ορίζουν με απόλυτο τρόπο ότι ένας και μόνον Επίσκοπος προΐσταται στην «Ευχαριστιακή Σύναξη» μιας και της αυτής τοπικής Εκκλησιαστικής Επαρχίας και αυτός, στην προκειμένη περίπτωση των επαρχιών της Ορθοδόξου διασποράς, θα πρέπει να είναι μόνο ο υπό του Οικουμενικού Πατριαρχείου εκλεγμένος και αναγνωρισμένος.

Στο κείμενο της Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως (1872), που αποτελεί «διαχρονικό κριτήριο και κανόνα» για τη στάση της Ορθοδόξου Εκκλησίας έναντι του εθνοφυλετισμού, ορίζονται απερίφραστα τα εξής: «ο φυλετισμός, δηλαδή η λόγω διαφόρου φυλετικής καταγωγής και γλώσσας διάκριση και διεκδίκηση ή εξάσκηση αποκλειστικών δικαιωμάτων παρ' ατόμων ή ομάδων ανθρώπων ομοχώρων και ομοταγών, η οποία μεν μπορεί να έχει κάποια υπόσταση στις κοσμικές πολιτείες, είναι όμως ξένη της δικής μας διαθέσεως και έξω της παρούσας έρευνας. Στη χριστιανική Εκκλησία, που είναι κοινωνία πνευματική, προορισμένη υπό του αρχηγού και θεμελιωτού αυτής να συμπεριλάβει πάντα τα έθνη σε μία εν Χριστώ αδελφότητα, ο φυλετισμός είναι κάτι το ξένο και όλως αδιανόητο. Και όντως ο φυ-

λειτισμός, δηλαδή η συγκρότηση ιδιαίτερων φυλετικών εκκλησιών στον ίδιο τόπο, οι οποίες αποδέχονται όλους τους ετερόφυλους και διοικούνται μόνον υπό ομόφυλων (ομοεθνών) ποιμένων, είναι κάτι το όλως ανήκουστο και πρωτοφανές. Όλες οι απ' αρχής κατά μέρος συσταθείσες χριστιανικές εκκλησίες ήταν τοπικές, οι οποίες περιελάμβαναν τους πιστούς ορισμένης πόλεως ή ορισμένης τοπικής περιφέρειας, άνευ φυλετικής διακρίσεως. Γι' αυτό, από της πόλεως συνήθως ή της χώρας και όχι από της εθνικής καταγωγής του πληρώματός τους ελάμβαναν την προσωνομυία τους». Ο δε «Όρος» της Μεγάλης Συνόδου της Κωνσταντινουπόλεως δεν αφήνει κανένα απολύτως περιθώριο παρερμηνείας για τη στάση της Ορθοδόξου Εκκλησίας έναντι του εθνοφυλετισμού και καταλήγει με την εξής emphaticκή διατύπωση: «αποκηρύττομεν κατακρίνοντας και καταδικάζοντας τον φυλετισμόν, τουτέστι τας φυλετικές διακρίσεις και τας εθνικάς έρεις και ζήλους και διχαστασίας εν τη του Χριστού Εκκλησία, ως αντικείμενον τη διδασκαλία του Ευαγγελίου και τοις ιεροίς κανόσι των μακαρίων πατέρων ημών...».

Συμφώνως προς το παραπάνω πλαίσιο του συνοδικού κειμένου, ο π. Αλέξανδρος Σμέμαν απεριφράστως υπογραμμίζει ότι: «ο νοσηρός εκκλησιαστικός εθνικισμός αποτελεί πραγματική αίρεση στους κόλπους της Ορθοδόξου Εκκλησίας που απειλεί όντως το έργο της σωτηρίας». Ο ίδιος και αλλού, επισημαίνοντας τους κινδύνους που εκπηγάζουν από τον εθνοφυλετισμό και αναιρούν την Πανορθόδοξη Ενότητα, γράφει χαρακτηριστικά: «ο κίνδυνος του εθνικισμού έγκειται στην υποσυνειδήτως συντελούμενη μεταβολή της ιεραρχήσεως των αξιών κατά την οποία ήδη το έθνος δεν υπηρετεί τη χριστιανική δικαιοσύνη και αλήθεια, και τη ζωή του δεν την αξιολογεί συμφώνως προς αυτά, αλλ' αντιθέτως αυτός ο ίδιος ο χριστιανισμός και η Εκκλησία αρχίζουν να μετρούνται και να αξιολογούνται εκ της απόψεως των «υπηρεσιών αυτών προς το κράτος, την πατρίδα, κ.λπ.».

Τις επικίνδυνες διχαστικές και διαιρετικές για την Πανορθόδοξη Ενότητα συνέπειες, οι οποίες αναφύονται από τον «νοσηρό εκκλησιαστικό εθνικισμό», επισημαίνει με σαφήνεια ο αείμνηστος Αμίκλας Αλιβιζάτος: «Οι εθνικές και εθνικιστικές θεωρίες και διαιρέσεις και ο καθ' υπερβολήν τονισμός του εθνικισμού εν τη Εκκλησία συνετέλεσαν, ώστε οι επί μέρους Ορθόδοξες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες να προβούν σε πράξεις απαραδέκτους και καταλυτικές Εκκλησιαστικού Οργανισμού χάριν απλού συμμερισμού των εθνικιστικών τάσεων των ιδίων αυτών λαών... Είναι εκτός αμφισβητήσεως, ότι η υπέρ μέτρων έξαρση των εθνικών εκκλησιών γίνεται σε βάρος της ολότητας της Ορθοδοξίας, η δ' άνευ ορίου ανάμιξη των διαφόρων Εκκλησιών στους εθνικούς ανταγωνισμούς γίνεται σε βάρος μεγάλων και βασικών αρχών της Ορθοδόξου συνειδήσεως εν τη καθόλου εκκλησιαστική ζωή και επί σοβαροτάτω και βαθυτάτω τραυματισμώ της εσωτερικής ενότητος της Ορθοδοξίας».

Την υπέρβαση των επικίνδυνων δυσχερειών και συνεπειών σε βάρος της Πανορθοδόξου Ενότητος λόγω του νοσηρού εκκλησιαστικού εθνοφυλετισμού μέσω της «υπερεθνικής και υπερεθνοφυλετικής» Οικουμενικής αποστολής και διακονίας της Μητρος Εκκλησίας της Κωνσταντινουπόλεως επισημαίνει με ιδιαίτερο τρόπο ο αείμνηστος Ν. Νησιώτης αναφέροντας χαρακτηριστικά: «Υπερεθνικός δεν σημαίνει

εις την προκειμένην περίπτωση, “διεθνιστικός”, αλλά κυρίως και καθαρώς θρησκευτικός, υπέρ τα διάφορα κατά καιρούς ρεύματα της διεθνούς πολιτικής και των συμφερόντων μιας ωρισμένης κατευθύνσεως. Υπερεθνικός εν ειδικωτέρα έννοια δεν σημαίνει και διορθόδοξος, εν τη αντιλήψει, ότι το Οικουμενικόν Πατριαρχείον εξυπηρετεί μόνον, ως Σύνδεσμος-Εκκλησία, τις μεταξύ των Ορθοδόξων Εκκλησιών σχέσεις, αλλά σημαίνει ότι είναι κατ’ αρχήν, ως Μητήρ και Πρωτοθρόνος Εκκλησία, ενωτική μεταξύ των ορθοδόξων πνευματική δύναμις. Ο όρος υπερεθνικός σημαίνει συνεχή πρωτοβουλία προς πανορθόδοξο και διαχριστιανικό πνεύμα και δράση, σημαίνει δηλαδή καθαρώς και ακραιφνώς Οικουμενικός. Πάσα ενέργεια και κίνηση του Πατριαρχείου πρέπει να είναι παράδειγμα πολιτείας συμφώνου προς τη συνείδηση του πληρώματος όλων των Ορθοδόξων Εκκλησιών και συγχρόνως έκφραση του πνεύματος αυτής».

Ο κατ’ εξοχήν Ορθόδοξος Εκκλησιολόγος και Ακαδημαϊκός, Μητροπολίτης Περγάμου κ. Ιωάννης (Ζηζιούλας) σε συνέδριο που οργάνωσε τον Μάιο του 2012 στο Βόλο η «Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών» της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, με θέμα: «Εκκλησιολογία και Εθνικισμός» ανέπτυξε ως εισηγητής το φλέγον και πολυδιάστατο ζήτημα «Πρωτείο και Εθνικισμός», αναφέροντας ότι η ύπαρξη «πρωτείου», δηλαδή της παρουσίας σε κάθε τοπική εκκλησία ανεξαρτήτως της εθνοφυλετικής καταγωγής του πληρώματος αυτής ενός και μόνον «Πρώτου», ήτοι ενός και μόνον Επισκόπου, είναι όρος αναγκαίος και επιβεβλημένος στην προοπτική υπερβάσεως κάθε είδους διαιρέσεως και διχοστασίας μέσα στο ενιαίο σώμα της Μίας και Αδιαιρέτου Εκκλησίας. Προς απόδειξη των βαθύτατα θεολογικών εκκλησιολογικών θέσεων του ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης αναφέρθηκε στον τρόπο λειτουργίας του «Πρωτείου» μέσα στο πλαίσιο του εθνικισμού (εθνοφυλετισμού) καθώς και στον τρόπο της ενοποιητικής ασκήσεώς του, τονίζοντας μάλιστα ότι οι βασικές εκκλησιολογικές αρχές κατανοήσεως του «Πρωτείου» σχετίζονται με την: α) Ευχαριστιακή ταυτότητα της Εκκλησίας, επειδή ακριβώς σε κάθε ευχαριστιακή τοπική κοινότητα και σύναξη υπάρχει ένας μόνον «Πρώτος», δηλαδή ένας κανονικός Επίσκοπος, και β) με τη Συνοδικότητα της Εκκλησίας, όπου σε κάθε τοπική σύνοδο υπάρχει ένας «Πρώτος» ως Κεφαλή και Πρόεδρος του Σώματος των Επισκόπων.

Ο Μητροπολίτης Περγάμου emphaticώς υπογραμμίζει ότι στην Εκκλησία του Χριστού «ουκ ένι Έλλην και Ιουδαίος... βάρβαρος, Σκύθης, δούλος, ελεύθερος» (Κολ. 3, 11), και όταν δεν τηρούνται οι βασικές εκκλησιολογικές και κανονικές αρχές της ορθοδοξίας, τότε εμφανίζονται εκκλησιολογικές εκτροπές, όπως ακριβώς στις ορθόδοξες εκκλησιαστικές επαρχίες της διασποράς λόγω της επικλήσεως εθνικών και πολιτιστικών κριτηρίων συγκροτήσεως των κατά τόπους Εκκλησιών. Τότε «η θεολογία και η Ορθόδοξη Εκκλησιολογία αντικαθίστανται από την ακραία πολιτική σκοπιμότητα».

Σε αντίθεση με το παραπάνω θεολογικό-εκκλησιολογικό πλαίσιο και ήδη από τον 19^ο αι., οπότε στη λεγόμενη «διασπορά» ιδρύθηκαν πολλές επισκοπές ανά την Οικουμένη, παρατηρείται στην ίδια τοπική εκκλησία να υπάρχουν δύο ή τρεις επίσκοποι διαφορετικής εθνοφυλετικής καταγωγής, παρόλο που σύμφωνα με τον 28^ο

κανόνα της Δ΄ εν Χαλκηδόνι Οικουμενικής Συνόδου (451 μ.Χ.) όλες οι επαρχίες της διασποράς ανήκουν στην αποκλειστική εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Οι πλείστες, δυστυχώς, των Ορθοδόξων Εκκλησιών με πρωτοστατούντα τα Πατριαρχεία Μόσχας και Αντιόχειας συνεχίζουν να τοποθετούν αντι-εκκλησιολογικώς και αντικανονικώς τους ομοεθνείς Επισκόπους τους σε εκκλησιαστικές επαρχίες όπου ήδη υπάρχει κανονικός επίσκοπος του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Διαχρονικώς οι αυθαίρετες προκλήσεις και ο άκρατος ηγεμονισμός και «εκκλησιαστικός μπερζαλισμός» του Πατριαρχείου της Μόσχας διαπιστώνεται σε μια σειρά αντικανονικών εκκλησιαστικών πρωτοβουλιών του. Αρχικώς, κατά το έτος 1970, το Πατριαρχείο Μόσχας ανεκήρυξε αντικανονικώς ως «Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Αμερικής», τη λεγόμενη Metropolita, όπου διαβιούν οι Ρώσοι της διασποράς, παρόλο που υφίσταται η κανονική Αρχιεπισκοπή Αμερικής (το πάλαι Αρχιεπισκοπή Βορείου και Νοτίου Αμερικής), η οποία υπάγεται στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Παρόμοια αντικανονική πράξη από μέρους του Πατριαρχείου Μόσχας υπήρξε και η αυθαίρετη ανακήρυξη της εν Ιαπωνία ρωσικής κοινότητας ως «αυτονόμου τοπικής εκκλησίας» την οποία ουδέποτε ανεγνώρισε το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το ίδιο προκλητική υπήρξε προ ολίγων ετών η στάση του Πατριαρχείου Μόσχας, το οποίο, παρόλο που ίδρυσε αυθαίρετως την αντικανονική λεγόμενη Εκκλησία της Κίνας, εντούτοις αντέδρασε όταν το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπήγαγε εκκλησιαστικά την επικράτεια της Κίνας στην Ιερά Μητρόπολη Χονγκ-Κονγκ, επειδή ακριβώς το έδαφος της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας υπάγεται στην εκκλησιαστική δικαιοδοσία του. Είναι μάλιστα πρωτοφανές για ορθόδοξο Πατριάρχη, όπως στην περίπτωση του Μόσχας Κυρίλλου, να διακηρύττει τις ακραία επικίνδυνες εθνοφυλετικές απόψεις του στη «Σύναξη των Προκαθημένων των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών» που έλαβε χώρα κατά την πρώτη εβδομάδα των Νηστειών της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής (2014), λέγοντας απεριφράστως και προκλητικώς: «ότι στην Εκκλησία της Ρωσίας πρώτα είμαστε για το έθνος». Είναι μάλιστα χαρακτηριστική η ιεροπρεπής και ανδροπρεπής στάση του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου κατά την τελευταία Σύναξη των Ορθοδόξων προκαθημένων στο Φανάρι, όταν αναφέρθηκε στους επισκόπους των άλλων Ορθοδόξων Εκκλησιών, οι οποίοι διαποιμούνται σε «κανονικά εδάφη» του Οικουμενικού Πατριαρχείου, υπογραμμίζοντας ότι Θεολογικο-εκκλησιολογικά και εξ απόψεως κανονικού δικαίου δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούν τον ίδιο τίτλο με τον κανονικό επιχώριο Επίσκοπο του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ανέφερε μάλιστα ως παράδειγμα τον Μητροπολίτη του Μπουένος Άιρες Ταράσιο, που ανήκει στο «κλίμα» του Οικουμενικού Πατριαρχείου, λέγοντας ότι: «ένας είναι ο Μπουένος Άιρες και οι υπόλοιποι θα πρέπει να αποκαλούνται “εν Μπουένος Άιρες”», απευθυνόμενος προσωπικώς και απερίφραστα στον Ιεράρχη του Πατριαρχείου Αντιοχείας Σιλουανό, ο οποίος αυτοτιτλοφορείται αντικανονικώς ως Μητροπολίτης «Μπουένος Άιρες» και διεμαρτυρήθη επειδή απεκλήθη ως «εν Μπουένος Άιρες» κατά τη Σύναξη των Ορθοδόξων Προκαθημένων όπου εκπροσωπούσε μαζί με άλλους Ιεράρχες το Πατριαρχείο της Αντιοχείας.

Ως απάντηση σε όλες τις παραπάνω αυθαίρετες, αντιεκκλησιολογικές και αντικανονικές πρακτικές ορισμένων τοπικών Ορθοδόξων Εκκλησιών, οι οποίες δραστηριοποιούνται και ενεργούν με εθνοφυλετικά κριτήρια και σκοπιμότητες, άξια ιδιαίτερας μνείας είναι τα όσα αναφέρονται στον τόμο: «Έγγραφα Πατριαρχικά και Συνοδικά περί του Βουλγαρικού Ζητήματος», όπου κατ' αλήθειαν καταδεικνύεται: «Εκ τούτου δε οπόση και οποία προκύψει εις την Εκκλησίαν ζημία! Είτα ο φυλετικός εγωισμός, ο εν εκάστη των φυλετικών εκκλησιών αναπτυχθησόμενος, κατά τοσούτον θα καταπνίξει τα θρησκευτικά αισθήματα, ώστε δυσκόλως θα επιτρέψει εις τινα εξ αυτών να μεριμνά και να μη συμπράττει υπέρ της ετέρας κατά καθήκον χριστιανικόν, αλλά το πολύ εκ φυλετικών συμφερόντων. Και παρά τω λαώ δε τα φυλετικά αισθήματα και τα κοσμικά συμφέροντα, ολεθρίως επιδρώντα εις τας καρδίας, θα παρακλώσωσι την προς τους ετερόφυλους θρησκευτικήν κοινωνίαν εν τοις μυστηρίοις και εν ταις λοιπαίς ιεραίς τελεταίς. Καθόλου δε ούτως εξανθρωπίζονται τα θειότατα και ιερώτατα, το κοσμικόν συμφέρον τίθεται υπεράνω του πνεύματικού και θρησκευτικού, εκάστης των φυλετικών εκκλησιών επιζητούσης το εαυτής, το δε δόγμα «εις μίαν Αγίαν, Καθολικήν και Αποστολικήν Εκκλησίαν» πίστεως λαμβάνει καίριον τραύμα. Ει δε ταύτα ούτως έχουσιν, ως δη και έχουσιν, ο φυλετισμός ευρίσκεται εις φανεράν αντίφασιν και διαμάχην προς αυτό το πνεύμα και τη διδασκαλία του Χριστού...».